

Процес осончення душі народу, розкритий діяльністю стрілецтва – вартових національного аристократизму, нащадків славного козацтва – триває! І нам їхні традиції примножувати!

Демонструється короткочасний відеосюжет (на вибір) «Ой у лузі червона калина...». URL: <http://ssyoutube.com/watch?v=fq4xqu8A56w>; «Пісня для Майдану. Українська щира дружба». URL: <http://youtube.com/watch?v=17v2sMb9xHg>; «Не спи, моя рідна земля, не спи, моя Україно...». URL: http://youtube.com/watch?v=4a9jVXw_l-0

Оксана ЯВОРСЬКА,

учителька української мови і літератури
Калуського ліцею № 3 Калуської міської ради,
учителька-методистка

«В РІДНІМ КРАЇ ПАНУВАТИ НЕ ДАМО НІКОМУ...»

Усний журнал для старшокласників

Мета. Поглибити уявлення учнів про велич і трагізм подвигу Українських січових стрільців у боротьбі за свою державу. Формувати почуття гордості за героїв-батьків, сприяти усвідомленню готовності продовжувати їхню славу. Виховувати свідому громадянську позицію українця.

Матеріали для сторінок журналу

Сторінка перша.

«Душу й тіло ми положим за нашу свободу...»

«Стрільці зірвалися з місць, усі присутні знерухоміли, і кімнатою потряс спів півсотні людей. Все, що жило, обнялося звуками рідного гімну і співало його так, як ніколи. Ворожа повинь докочувалася до гір, заливала все, що українське, але незалиті острівці дзвеніли ще протестом і вірою в майбутнє. Не був це спів призначений, вічевий чи концертний, але спів вояків, що завтра могли душу й тіло положити, і спів громадян, що за цю пісню могли завтра поманджати на Сибір... Прогомоніли останні звуки гімну, хвилю панувала святочна жертвенна тиша. Непорушно стояли всі на місцях, і хоч уста вже замовкли, та серце ще співало і душа дзвеніла, як розіграна арфа». Читаємо рядки з роману «Заметіль» Романа Купчинського – і всім своїм єством переносимося в бурю Першої світової війни, у час визвольних змагань за розбудову української державності, у легендарні роки Українського січового стрілецтва.

Мірою страждання, мірою віддачі і щедрості, витривалості і жертвовності, здатності виживати і оживати, мірою забувати кривду і прощати українське серце є унікальним. Недооцінена і зневажена українська душа, розтерзана і розіп'ята на хресті, століттями є для свого народу хоругвою честі і гідності. Благословенна, але тяжко скривджена історією земля, країна смутку і краси, край, де найбільше люблять волю і найменше мають її. Ми так дорого платили за

неї, але завжди мали тих, що несхитно стояли в лавах новонародженої Віри–Надії–Любові, яка в цьому багатостраждальному краї у непримиренному зударі зіткнулася з ненависним злом.

Їхньою нареченою була молодість. Вони розпрощалися з нею в серпні 1914 року, щоб ніколи не розлучатися. Романтика героїчної смерті стала їхньою релігією, справжньою релігією любові і страждання. Вони були наймолодшим військом Європи, де кожен третій мав вищу освіту, військом, попереду якого йшли як генерали – поети. Це була жменька справжніх лицарів українського духу, що пішла в бурю світової війни і стала до нерівної боротьби з могутньою Росією за право мати свою державу.

«Дня 28. Червня 1914 року під час величавого Краєвого Соکیلського-Січового Здвигу, що відбувся з нагоди сотих роковин народин національного генія України, вулицями Львова пройшов величавий багатотисячний похід Січово-Соکیلських організацій. У цьому поході в передніх його лавах йшли стрункі ряди Січових і Соکیلських Стрільців. Попереду кінний відділ Січових Стрільців I з провідниками всіх стрілецьких організацій, за ним частинно озброєні сотні й чети: академічного товариства Січових Стрільців, львівських Січових Стрільців II, Бориславців, Яворівців і Соکیلських Стрільців зі Львова. Всі – в одностроях». *(Історія українського війська. Львів: Видання Івана Тиктора, 1936 р.)*

Це був перший прилюдний виступ нової стрілецької організації, що поставила собі за мету підготувати українську молодь до розправи з найгрізнішим ворогом українського народу – з Московією.

Як промінь сонця проганяє ніч, так блиск імені Українських січових стрільців освітив українські землі, пробудив український народ до дії: «Якщо будемо боротися – будемо, якщо ні – будемо тільки здаватися, що ми є». Нарешті історія дала нам унікальний шанс: іти в лави українського війська, брати відповідальність за долю батька і матері і стати на рівні висоти своєї молитви на жертву. Перша світова війна застала українство Галичини в готовності стати до боротьби під жовто-блакитним прапором. Це було справжнє єднання навколо високих мрій та принципів, що ставили честь та обов'язок понад усе. Водночас це був початок дороги розчарувань та помилок непродуманих рішень та безглузких смертей, сліпої віри та гірких втрат. Та, нарешті, у цій світовій війні вирішуватиметься доля українського народу.

Австрія, Угорщина, Італія, Росія, Німеччина... Війна за амбіції, за землі, за право керувати і підкорювати, війна між могутніми імперіями. У Львові ж – загальна мобілізація, створена Головна українська рада під керівництвом Костя Левицького, об'єднуються політичні українські партії, збори, наради, колегії, вир думок, пропозицій, планів і стратегій. Але трагізм ситуації в тому, що Україна – в складі Австро-Угорської імперії, яка має право заборонити, обмежити, скасувати, дозволити те, що вигідно її інтересам, зокрема дозволити утворити легіон УСС тільки з 2 500 бійців.

Та все ж 6 серпня 1914 р. видано важливий документ – маніфест Головної української ради «До всього Українського народу!». Цим документом офіційно проголошено утворення військової організації – «Українські січові стрільці». Нарешті ідея стрілецького руху замайо-ріла жовто-блакитною хоругвою на маєстаті волі української нації.

Сторінка друга.

«Гей, Січ іде! Красен мак цвіте...»

Львів, Будапешт, Відень, Київ і Велика Україна... Занадто жорстока історія кинула романтично-відчайдушних молодих українців у вир війни: Тухля, Лавочне, Стрий, Дрогобич, Славськ, гора Маківка, Болехів, Галич, відхід через Збруч і переворот у Львові – криваве поле виснажливого, нещадного, але незбагнено правдивого бою за свої святині, за свою споконвічну мрію, за свою дорогу до Бога.

Хіба ж їх вина в тому, що Україна розіп'ята між двома імперіями, що застарілим крісом із кількома набоями довго не повоюєш, що старшинського українського корпусу практично не було. Проте, всупереч усьому, було 1 листопада 1918 року, було 257 днів існування Західно-Української Народної Республіки, був гучний дзвін «Листопадового чину» на весь світ: «Україна є!».

Здрімався ліс! Не чуть... Не грає
Зів'ялий лист, не шевелить?!
Заснули гори. Стихли плаї?!
Один потік не спить!
І зорі моргають очима,
Немов на будній день?!
І місяць загасив огонь
За райськими дверима?!
Один, один Чумацький Шлях,
Дорога душ до раю
Блистить, міниться в небесах,
Як у мойому краю
Роса перлиста!
Бо ж нині, нині день святий!
Ні! Не святий, а трисвятий!
День перший Падолиста!!!
В той день народ порвав кайдани
І грудь свою на кров, на рани
Наставив ворогам: «На!...Бий!!!
А краю рідного не руш!!!»
В той день горів огонь святий
У міліонах душ!

Роман Купчинський

Українець, зодягнутий чи в козацький жупан, чи стрілецький однострій, чи навіть у чужинецький мундир, мав серце, переповнене ніжністю. Посеред крові і жорстокості його пісня рвалася з вуст то як плач, то як надія, то як молитва. Диву гідний подвиг тих, хто в

поетичному слові залишив нам пам'ять про стрілецьтво – про молодість, віру, про найсолодший біль і найсвятіші мрії, про Карпати та едельвейси, про творчість і смерть, про мистецтво і націю.

Верхів'я гір, верхів'я слави
Шумить, шумить, шепоче ліс:
– По битві на полях Полтави
Тут вперше український кріс
Спиняв московських полчищ лави,
І вперше по літах недолі
Слова упали тут стрільцеві:
«Ми не поклонимся цареві!
Ми прагнем волі!»
Мандрівнику! Йди до верхів,
Вклонися тіням тих борців,
Що прагнули у люту днину
Підняти схилену калину,
Розвеселити Україну!

Олесь Бабій

Як тільки-но зорганізувався легіон Українських січових стрільців, відразу ж створюються «Пресова Кватира» і «Артистична горстка в полі». У «Горстці» і письменники, і художники, і музиканти, і фотографи, і журналісти – славна горстка, славні імена: Роман Купчинський, Осип Назарчук, Микола Голубець, Іван Іванець, Михайло Гайворонський, Левко Лепкий, Осип Курилас, Антін Лотоцький, Микола Угрин-Безгрішний, Теофіль Мойсейович, Василь Оробець, Андрій Баб'юк (Мирослав Ірчан) і ще, і ще...

«Пресова Кватира» була культурним осередком стрілецьтва. Вона об'єднувала тих, які почували в собі іскру Божу й бажали виявити свій талант. Через неї життя, змагання й діла стрілецьтва безслідно не минули. «Пресовою Кватирою» видавались часописи «Шляхи», «Самохотник», «Бомба», «Самопал», «Вісник Пресової Кватири», «Літературний збірник Українського січового війська», «Стрілецький календар 1917 р.». Лев Гец і Василь Бобинський підготували «Антологію У.С.С.», яка вийшла лише в 1930 роках.

Неприродно важкі моменти війни якимось дивом оберталися в творчі перемоги. Звитяжне життя і щоденний подвиг стрілецьтва безслідно не минули – вони перейшли до скарбниці національної традиції. Пісня витала над стрілецькими рядами, давала крила, облагороджувала душі.

Б'ють літаври гучні, ясні сурми гримлять,
Іде Січ, грають полки, як море,
Бунчуки піднялись, хоругви шамотять
Через гори і доли, і бори!
На нас дивляться всі: наш Хмельницький Богдан,
Дорошенко, Мазепа, Виговський,
Всі гетьмани за нас, всі кіржаві від ран,

Гей, Ляхи, і ти, царю московський!
Січ іде, Січ іде, Січ іде, стяг несе.
Україна встає, Україна гуде,
Україна клекоче, як море!

Василь Пачовський

Воістину бояном стрілецтва став Роман Купчинський, який пройшов славний і тернистий шлях з українськими січовими стрільцями від першого до останнього дня. Хто на Західній Україні не знав і не знає його чудових пісень «Ми йдемо в бій», «Не сміє бути в нас страху», «Вдаряй мечем», «Готуй мені зброю», «Ой там, при долині», «Заквітчали дівчатонька», «Пише стара мати», «Накрила нічка», «За твої, дівчино», «Ой шумить, шумить», «Ой чого ж ти зажурився», «Ой зацвіла черемха», «Як з Бережан до Кадри», «Як стрільці йшли з України», «Зажурились галичанки», «Пиймо, друзі», «Човник хитається», «Мав я раз дівчиноньку».

Сьогодні, коли втихли буреломні вітри заборон і перекручень, маємо змогу піднятися з колін своєї трагічної припиненості. Чуємо серцем, що стрілецька пісня поета дихає перелунням нинішнім.

Багата ти еси і бідна, Україно,
Мій краю дорогий, і раю, і руїно.
Благословенна ти й проклята рівночасно
Замаяна добром і крита лихом рясно,
Топтали твій загін наїзники недобрі...
Та ти, мов Фенікс той, все воскресала знову,
Стрясала попіл з риз, відзискувала мову,
Вмивалася дощем, поїлася росюю
І дивувала світ нетлінною красою.
Надхни мене тепер, додай снаги і хисту,
Щоб гідно описать твою красу пречисту!

Роман Купчинський

Болем співає муза Олеся Бабія. Ідеал України, пречиста любов до неї освячували й освітлювали життя і творчість поета стрілецької героїки і слави.

Нехай, нехай лишаєм вам
Степи, поля, своїх батьків;
Нехай ще раз прийдеться нам
Під крик і регіт хижаків
Кидати нам героїв край –
Нехай!
Нехай гуляє тут ще раз
Кривавий меч грізних катів.
Та знайте ви! Ще прийде час –
Кайдани знов зітре наш гнів!
З руїни вільний встане край –
Нехай!

Олеся Бабій

У кожному слові – любов, у кожній строфі – сувора правда, а поміж рядками – туга і жаль. Це Микола Голубець, поет-січовик, «оре свій переліг», аби подвиг українського стрілецтва не стерли колючі вітри історії.

Чи чули ви коли блаватів тихі звуки?
Чи чули ви коли цвіт королевий спів?
Чи незабудки плач ви чули в час розлуки?
Чи розуміли ви бодай хоч що, з тих слів?
Я теж той цвіт німий посеред тьми і глуші,
Дитя обідраних рудо-зелених піль,
Я серцем покохав невинних цвітів душі,
А в грудях заховав весь людський жаль і біль...
Шумів дверець, сто тисяч серць тремтіло
Німим одчаєм, смутком і тоскою.
А в нас усіх чоло вогнем горіло
Дрижало серце думкою: «До бою!»
А нам усім велике снилось Діло,
Велике Слово снилося: «За Волю!»

Микола Голубець

Сторінка третя.

«Упали грона...»

Який ще народ у світі виспівав такі пісні, створені з попелу війни, дорогого і гарячого?

Який ще народ, що так сподівався на перемогу, заховав у слові свою болючу поразку?

Який ще народ пережив те, як ламала його героїв невизначеність старшин та урядів, як пила по краплі життя зневіра у сенс власної боротьби?

Хвилюючий блиск очей романтиків-онуків шукає правду, ту саму гірку, колючу правду, яка повинна врятувати нас на історичних поворотах долі. Вони хочуть зрозуміти, чому 9 січня 1918 року в Четвертому універсалі з'явилася фраза: «Реорганізувати армію в народну міліцію...». Як можна було втратити армію? Адже наслідки такої реорганізації Україна побачила вже за тиждень – 16 січня під Крутами.

«Стукіт!
Стукіт!
Стукіт!

Раз у раз стукотять залізні колеса. Гупають старі вагони.

Туга!
Туга!
Туга!

Завиває хуга, свищуть вітри, ніч. Місяць кидає холодне світло поміж вагонні шпари. У стареньких одностроях із заржавілими крісами кількасот молоденьких хлоп'ят. У кожного по три набої.

Стукіт кожного серця завмерло слухає ніч. Ніхто із них ще не вбивав. Кожен знає, що їде на смерть.

Крути!

Далі дороги нема. Як затулити свій Київ? У Бресті ще йдуть перемовини... А може, вдасться. Може, встоїмо?

Круки!

Круки!

Круки!

Чорно сунуть на святу нашу землю! По що? Чому? Серце рветься з розпуки!

Четверта година ранку. Копаємо окопи, риємо траншеї. Змерзли руки. Шинелі блаженькі. Мороз.

Ось і сонце. Чомусь не гріє, ніби заплакане. Усі залягли. У кожного по три набої. Ніхто із нас ще не вбивав.

Круки!

Захлинається одинока гармата, б'ємо чорноту п'ять годин безперестанку. Змерзли руки. Мороз.

– Чому гармата змовкла?

– Набоїв уже нема!

– З багнетами в атаку!

– Як з кришталем проти сталі?

– Мамо, прости!

– Сонце, прощай!

– Плач, Україно!

Упали грона!»

Чомусь тільки грім смерті пробуджує людей, і на кілька хвилин вони розуміють глибину безодні. Але чомусь дуже швидко приходить пристосування, глухе забуття і затвердіння серця. Україна вкрита стрілецькими могилами, там її цвіт, її наймолодше військо, але там, під стрілецькими хрестами, ми так мало думаємо над уроками, що дала нам історія. За сто років ми заледве спромоглися створити свою українську армію. Повернімося ж обличчям і душею до стрілецьких могил.

А там українські стрільці січові –

Палкі «усусуси» – юнацтво безвусе...

Франкові сини – його мрії живі...

Прости нам за них, милосердний Ісусе...

Тут наша історія, слава і честь,

Тут нашої долі покривджені моці.

Народе полеглий, числа тобі несть!

Народе підлеглий, нема тобі проці!

Бо хто ми, бо що ми без рідних могил?

Ставище безводе, пташище безкриле,

Румовище храму у хаосі брил...

Вернім Україні стрілецькі могили!

Богдан Стельмах

Ніхто не в силі перекрити джерела. На чолі дітей спалахує відбиток сяйва героїв-батьків. Попри всі культу вождів, запаморочених сваволею і хворих на брак Абсолюту, народжуються ті, хто несе високий дар волі на свою Гору. Вони рятували свою націю понад 100 років тому, вони ж рятують її й тепер, на Майдані, на фронтах, на землі й на небі, ставши Небесними Ангелами. Вони є гідними свого Бога і тих великих предків, які прокладали путь до вершини.

Марія ВІЗІНСЬКА,

учителька української мови і літератури
Надвірнянського ліцею № 1 імені В'ячеслава Максимовича Чорновола
Надвірнянської міської ради, учителька-методистка

ЗА ЧЕСТЬ І ВОЛЮ УКРАЇНИ!

Журнал-композиція для старшокласників

Мета. Зміцнювати в учнів почуття належності до отчого краю, на прикладі діяльності Українських січових стрільців, громадянського чину учасників Майдану спонукати до роздумів про важливість, суть і коріння національної свідомості, формувати активну життєву позицію, почуття патріотизму, гідності та гордості за свій народ та Українську Державу.

Обладнання. Святково прибрана зала. Серед елементів оформлення – стилізовані Державний Прапор, прапор УСС із синьо-жовтою стрічкою, текст Державного Гімну, Державний Герб, народні символи, мазепинка; ікона, свічка. Усі учасники в національному чи відповідному до ролей убранні.

Примітка. Необхідно дібрати фонові музичні твори, які мають підсилювати виражену в слові думку; створити презентацію чи дібрати відео за змістом (краєвиди України, ілюстрації до історичних подій, фотографії – усе це має з'являтися на екрані відповідно до дійства).

Епіграф.

Мого життя найвищий вимір –
Ти, Україно золота.

Петро Василенко

Сценарій журналу

I. Предслів'я. Краю мій тополиний...

Учитель.

Краю любий! Ружо барвистая!
Берегине добра і тепла!
Не погасне повік ця пречистая –
Слава й врода твоя золота!

Лариса Андресла

Звучать акорди «Запорозького маршу» і затихають.

